

J.

903. **JNEAPĂN**, sb. m. „pin nain, pin alpestre; genévrier“ — Bacău *jărapin* (WgJb. IX, 168); trans. *șneapăń*, *șneapă*; băń. *jnepăń*, *järeapiñe*, *žireapăń*, *žireapeł*, *jārap* || megl. numai în toponimie *Günepini*; ar. *giunepine*.

Lat. *JUNİPERUS*, -um, devenit **jneapăr* și pe urmă *jneapăń*, prin asimilație sau prin influență altor nume de arbori, ca *mesteacăń*, *frasin* (*frasăń*); forma băń. *žireapăń* e rezultată prin disimilarea primului *n* din *jineapăń*.

Rtr. *ginaiver*; it. *ginepro*; sard log. *nibaru*; vfr. *geneivre*, fr. *genièvre*; prov. *genebre*; cat. *ginebre*; sp. *enebro* <*JINIPERUS*, App. Probi 197 (cf. Arch. lat. Lex.) XI, 328; CGL. III, 351.

Impr.: rut. женепин, женепир, женятии, жерен(ник) „Zwerg,-Alpenwachholderholz, Zwerkgiefer, mit Krummholtzkiefer bewachsene Stelle in den Gebirgen“.

904. **JOC**, sb. n. „jeu, danse“ || ir. *ȝoc*; megl. *joc*; ar. (a)*ȝoc*.

Lat. *jocus*, -um; înțelesul de „danse“ e datorit influenței slave (comp. sîrb. bulg. *igra* „jeu, danse“).

Rtr. *ȝö*; it. *giuoco*; sard *ȝogu*; fr. *jeu*; prov. *joc*; cat. *jog*; sp. *juego*; port. *jogo*.

Der.: dim. *joc(u)șor*; *jocuț* (Doine, 198; Vasiliu, Cînt. 24; it. *giocuccio*); *joculeț*.

Impr.: ung. *zsuka* (Szinnyei).

905. **IUCA**, vb. „jouer, danser“ || ir. *ȝucā*; megl. *jucari*; ar. (a)*ȝucare* || < ***JOCARE** (= clas. **JOCARI**, „plaisanter, bâdiner“) || rtr. *giover*; it. *giocare*; sard *ȝogare*; fr. *jouer*; prov. *jogar*; cat.

sp. *jugar*; port. *jogar* || ar. *ȝucarə*, „jeu, jouet“; *jucător*, ar. *ȝucător*, „joueur, danseur“ || *jucărie*, vr. trans. băń. *jucăree* (Prav. Mat. col. Buj. 285; Molnar, Sprachl. 69; Lex. Bud.; Tichindeal, Fab. 64; Reteganul, Pov. pop. 38; Tiktin), *ȝucireală* (Dalametra) „jouet“ (vfr. *joerie*) || *jucărea*, *jucărică* „jouet“ (comp. it. *giocherello* || *jucăuș*, adj. sb. „qui aime la danse, danseur, † joueur“ (Tiktin) || impr.: ung. *zsukál* și *zsukáta* (Szinnyei).

906. **JOI**, sb. f. „jeudi“ || megl. *joī*; ar. *ȝoī*.

Lat. *JOVIS* (scil. *DIES*).

Piem. *ȝöves*, sic. *jovi*; sard gal. *ȝobi*; prov. *jous*; sp. *jueves* || în alte regiuni românești apare compus cu *dies*; it. *giovedì*; fr. *jeudi*; prov. cat. *dijous*.

Der.: *joian*, *joiană*, megl. *joică*, „nom de bœuf ou de vache (nés le jeudi)“ *Joia mare, Joimari, Joimarele*, „jeudi saint“; *joimărită*, *joimărică* (Marian, Sârb. II, 267) „épouvantail, croque-mitaine“, zool. *joimărită* (Marian, Ornit. I, 208) „strix bubo“.

907. **JOȘ**, adv. „en bas“ || ir. *ȝos*; megl. *jos*; ar. *ȝos*.

Lat. *DEOSUM* (= clas. *DEORSUM*).

Rtr. *ȝid*; it. *giuso*; sard log. *ȝosso*; vfr. *jus*; prov. *jos*; vsp. *yuso*; port. *juso* (cele mai multe din aceste forme au fost influențate de *sursum*).

Der.: *jos*, „bas“; † *josîșor* (Iorga, Studii, VII, 152) „tout en bas“ || *josnic*, „bas, ordinaire“; *josnicie*, „bassesse“ || † *jo-sean* (Tiktin; Miron Costin, I, 614; Mag. ist. I, 361; Iorga, Studii, V, 8; Cantemir, Hron.) „habitant de la

Basse Mo'davie, de la plaine“ || *înjosi* „abaisser, humilier“; *înjosire* „action d'abaisser, d'humilier, abaissement, humiliation“; *înjositor* „abaissant, humiliant“.

• **JUCA**, v. *joc*.

908. **JUDE**, sb. m. „juge“ — † „membre du conseil municipal; magistrat supérieur, chef“ — † *judec*.

Lat. *JUDEX*, -ICEM; *jude* reprezentă nom. lat., pe cind forma *judec* e refăcută după pl. *judeci*.

Alb. *gük'*; rtr. *güdisch*; it. *giudice*; sard *zuige*; fr. *juge*; cat. *jutje*; sp. *juez*.

Der.: bucov. *judeasă* (Marian, Vrăji 125), † *judeceasă* (Iorga, Studii, X, 131; Lex. Bud.) „femme du juge“ || vr. *judecie* (Tiktin; Iorga, Studii, IV, 73) „souveraineté; jugement, tribunal“; trans. „fonction de juge“ (Birseanu, Colinde 10).

909. **Județ**, sb. n. „district, département“ — vr. bucov. † „jugement“ (Voronca, Dat. cred. 59); ca sb. m. vr. Neamțu, Suceava „juge, magistrat, membre du conseil municipal“ (WgJb. IX, 230; řez. III, 22) || megl. *județ* „jugement, tribunal“; ar. *ȝudeṭ* „tribunal“ || <*JUDICIUM* „jugement, fonction de juge, juges siégeants, lieu où l'on rend la justice, tribunal“; înțelesul de „juge“ e datorit poate și încruțișării cu forma vsl. չակու; comp. vfr. *juis*; port. *juizo* <*JUDICIUM* || Neamțu *județasă* (WgJb. IX, 230) „femme du juge“ || *județean* „départemental“.

910. **Judeca**, vb. „juger“ || ir. *zudeca*; megl. *judicari*; ar. *ȝudicare* || <*JUDICARE* || alb. *ȝukoń*; rtr. *güdger*; it. *giudicare*; fr. *juger*; prov. *judgar*; cat. *jutjar*; sp. *juzgar*; port. *judgar* || † *judecare* (Coresi, Ps. CVIII, 120; Caz. 1581, 133), ar. *ȝudicare* „jugement“; † *desjudeca* (Ps. Sch., Coresi, Ps. XLII, 1) „juger, donner un arrêt“ (vfr. *desjugier*) || † *răsjudeca* (Cod. Vor.; Pravila Mat. col. Buj. 342) „examiner, peser“; † *răgiudecătură* (Dosoftei, V. Sf. 13 Mai) „examen, méditation“ || ar. *prijudicare* (Dalametra) „juger de nouveau“.

911. **Judecată**, sb. f. „jugement, réflexion“ || ar. *ȝudicatā* || < **JUDICATA*

(= clas. *JUDICATUM* „la chose jugée, jugement, opinion“) || alb. *ȝukatə* „Gerecht“; vfr. *jugié* „jugement, sentence“ || ar. *priȝudicatā* (Dalametra) „jugement de nouveau“.

912. **Judecător**, sb. m. „juge“ — † *Judecătoare*, sb. f. „tribunal“ (Cod. Vor.) || ar. *ȝudicător* || <*JUDICATORIUS*, -UM, **JUDICATORIA*, -AM (= *JUDICATORIUM* „lieu où l'on rend la justice“) || alb. *gükətar* || *judecătorie* „tribunal“ || *judecătoresc* „judiciaire“ || *judecătoreste* „judiciairement“.

913. **JUG**, sb. n. „joung; pièce du métier à tisser“ || ir. *ȝug*; megl. *jug*; ar. *ȝug* „joung, chaîne de montagnes, plateau, crête“.

Lat. *JUGUM*; înțelesul ar. de „chaîne de montagnes“ e atestat și în latină.

Vegl. *ȝaug*; rtr. *giuf*; it. *giogo*; sard log. *ȝu*; fr. *joug*; prov. *jo*; cat. *jou*; sp. *yugo*; port. *jugo*.

Der.: *jugan* „cheval hongre, taureau châtré“, † (*cal ~*) „châtré“ (Iorga, Studii, IV, 27, 53); dim. *jugăior* (Tocilescu, Mat. 390); *jugăni* „châtrer“; *jugănar* „châtreur“ || *jugărit* „droit à payer pour un attelage de boeufs“ || băn. *ȝugărel*, *ȝugăriță* „partie du métier à tisser“ || *jugui* (řez. IX, 148) „soumettre, asservir“.

914. **Înjava**, vb. „mettre au joug, atteler (en parl. des boeufs“) || megl. *anjugari*; ar. *nȝugare* || <*IN-JUGARE* „attacher ensemble, joindre, unir“ || sp. *enyugar*; comp. vit. *giogare*; it. *aggiogare* || *înjugătel* (řez. III, 60; Tocilescu, Mat. 1417) „boeuf attelé au joug“; *înjugător* (Coresi, Caz. 1581, 350, 475, 476; Biblia 1688, Exod. XXII, 9, 10, 17; Marian, Sărb. III, 313), † *jugătoriu* (Tiktin) „qui peut être attelé au joug; boeuf de labour“.

915. **De(s)juga**, vb. „ôter le joug, dételer (en parl. des boeufs“) <*DI(S)JUGARE* || it. *disgiogare*; gasc. *dejugué* (Darrieux. Dict. gasc. 292) || *de(s)jugătoare* „endroit où l'on détèle“.

916. **Jugar**, adj. „de joug, qui peut être attelé“ (Ionescu, Cal. gosp. 5, 29; Barcianu) <*JUGARIUS*, -A, -UM || sp. *yuero*; port. *jugueiro*.

917. **Jugastru**, sb. m. „acer campes-fre“ || megl. ar. *jugastru* || < **JUGASTER*.

-ASTRUM; derivarea din *jugum* se explică prin împrejurarea că din lemnul acestui arbore se făcea juguri; o formă paralelă este gr. ζυγία „sorted'orme“ care, după mărturia lui Vitruviu, II, 9, se numia astfel pentru că din el se făcea juguri (cf. Hașdeu, 1904).

918. **Junghia**, vb. „égorger“ || megl. *jungl'ari*; ar. *ȝung'lari* (Dalametra) „avoir des points de côté“.

Lat. **JUGULARE**; prezența lui *-n-* se explică prin influența, întimplată deja în lat. vulg., a lui *jungo* (comp. *iungla*, CGL. II, 94 = *jugula*; cf. Meyer-Lübke, Wien. St. XXV, 101); urme de această confuziune sunt și vfr. *con jongles* care probabil trebuie admis într'un vers din Pél. de Charlemagne (cf. Förster, Zs. rom. Ph. XXIX, 16), nprov. *counjounglo*, *counjounglá*, precum și formele din Poschiave *ȝongla*, „striscia di cuoio da legare ai buoi il giogo“, *ȝongá*, „aggiogare“, Bormio *jongola*, mant. *ȝongola*.

Der.: *junghietor* „égorgeur; † au-tel“ (Cod. Vor.), *junghietoare* (Teodorescu, P. pop. 405) „égorgement“ || *junghi*, ar. *ȝung'lū*, „point de côté“ (comp. vegl. *soglo*; port. *jugo*; nprov. *dzul'a*, cf. Dauzat, Et. sur la Basse Auvergne, 143) || *injunghia*, „égorger; avoir des points de côté“.

919. **Junghietură**, sb. f. „articulation du cou; point de côté“ < *JUGULATURA, -AM (comp. *jugulus*, „gorge, clavicules“) || *injunghietură*, „point de côté“.

JUMĂTATE, v. *miez*.

JUNC, v. *urm*.

920. **JUNE**, adj. sb. m. „jeune, jeune homme“ || ir. *ȝure*; megl. *juni* și ar. *ȝone*, „jeune, courageux, vaillant“.

Lat. *JOVENIS (= clas. JUVENIS), prin trecerea neexplicată a lui *u* la *o*; din forma latină a rezultat **jouene* și mai tîrziu **joȝāne* > *joone* > *jone*; această formă s'a păstrat numai în ar., pe cînd aiurea *-o-* a fost înlocuit cu *-u-* sub influența derivatelor în care *-o-* aton a trecut la *-u-*.

Rtr. *giuven*; it. *giovine*; fr. *jeune*; prov. *joven*; cat. *jove*; sp. *joven*; port. *joven*.

Der.: dim. *junel* (Cod. Vor.; Ps. Sch. CXVIII, 141; CLIII, 25; Coresi,

Ps. LXVII, 28; CXLVIII, 12; Caz. 1564, 259; An. Car.; Teodorescu, P. pop. 55; Tocilescu, Mat. 523, 1253, etc.), ar. *ȝunel*, „vaillant“; *junelaș* (Cătană, Pov. II, 115; Novacovici, Folclor 62; I. Popovici, P. pop. 29); *junișor* (Bobb; Marian, Nașt. 348; Reteganul, Pov. ard. V, 82); *junișan* (Bobb; Iorga, Studii, XII, 202; Marian, Nunta 507; Nașt. 348; Sat. 126; Reteganul, Pov. pop. 199; Gr. n. II, 101) || ar. *ȝonar*, *ȝoneali* (Dalametra) „vaillant“ || ar. *ȝunescu* (Dalametra) „d'homme vaillant“ || ar. *ȝunoplù* (Dalametra) „jeune homme (vaillant“) || *junie*, megl. *juni'lā*, „jeunesse, jeune âge“ || *junime*, ar. *ȝuname*, „jeunesse (réunion), jeunes gens“ (ar. și „vaillance, bravoure“) || ar. *ȝunatic*, „jeunesse, vaillance, bravoure“ || ar. *ȝuneaṭā*, „jeunesse, bravoure“ (it. *giovinezza*; fr. *jeunesse*; prov. *joinesa*) || *juni* (Lex. Bud.; Tocilescu, Mat. 1031, 1032) „passer la jeunesse, † rester célibataire“ (Prav. Mat. col. Buj. 198; vfr. prov. *juvenir*).

921. **Junc**, sb. m. „jeune boeuf, bouvillon“ — **Juncă**, sb. f. „génisse“ || ir. *ȝungu*; megl. *junc*; ar. *ȝuncu* || < JUVĒCUS,-UM; JUVĒNA,-AM || it. *giovenco*, *giorenca* | dim. *juncuʃ(ā)* (Gorovei, C mil. 354; T. Olt. 1907, n-rul 34; Candrea, Gr. Oaș); *junculean*, *juncușor* (T. Olt. 1907, n-rul 34; Vasiliu, Cint. 69); megl. *juncaci* || *juncan*, „boeuf de deux ans“; dim. *juncănaș*.

922. **Junincă**, sb. f. „génisse“ — vr dial. *junică* (Zanne, IX, 85; Tocilescu, Mat. 102; WgJb. IX, 165); vr. dial. *junice* (Gaster; Iorga, Studii, VII, 71; XIV, 260; Jipescu, Opinc. 160); *junince* (Molnar, Sprachl. 83; Barcianu); trans. Sălagiu *jurincă* (Frîncu-Candrea, Munții ap. 87; Tribuna, 1890, 361), maram. *giurincă* (Tiplea, P. pop. 110); vr. *juniță* (Zanne, IX, 210; acesta însluțat de vsl. *ȝunica*) || ir. *ȝurite* < *jurice + croat. *junica* || < JUNÍX,-ÍCEM, în unele forme prin propagarea lui *-n-* înaintea consoanei următoare; *giurincă* e disimilat din *ȝunincă* val. *ȝini* (Zs.rom. Ph. XXIV, 255, 308); comp. rtr. *gianitscha*; Poschiave *ȝonișa*, sic. *(j)inizza*; prov. *junega* || dim. *juni(n)cuʃā* (Po!izu; Barcianu; Marian, Nunta 146; Reteganul, Pilde 32); † *junnicea* (Lex. Bud.).

JUNGHIA, v. *jug*.

JUNINCĂ, v. *june*.

923. JUR, sb. n., „tour“.

Lat. GYRUS,-UM „cercle, tour, rond“; prezența lui -u- se explică printr-o pronunțare particulară în latină a lui -r-, ca -ü-, iu (cf. Densusianu, Hist. I. roum. I, 80).

It. *giro*; prov. *gir*; sp. port. *giro*.

Der.: megl. *jur* „autour“, în dr. apare ca loc. prep. și adv. în diferite combinațiuni cu prep. *in*, *din*, *pre* și *prin*: *înjurul* „autour de...“ (comp. *în gyro*, Peregr. Silviae, ed. P. Geyer, 401), *din jur* „...des environs“, *din jurul* „autour de...“, megl. (*zur*) *din zur* „tout autour“. megl. *dinzurari* „entourer“; *prejur* „autour“ (comp. *per gyro*, Peregr. Silviae 402, și formațiunea analogă alb. *pərkark*), *jur pre jur* (Teodorescu, P. pop. 23, 467) „autour“, *împrejur* „autour“, *împrejurul* „autour de...“, *jur împrejur* „tout autour“; *din prejur* „...des environs“, *din prejurul* „autour de...“; *prin prejur*, *† preprejur* „autour“ || Mehedinți, trans. (WgJb. VII, 86) *prejuroi* „broderie faite sur le bord des chemises“.

924. Genune, sb. f. „gouffre, abîme, tourbillon d'eau“ — Oșani *gerune* < GYRO,-ONEM, devenit **gerune* prin trecerea lui ī<Y aton la e și mai tîrziu, prin asimilarea lui -r- cu -n-, *genune* [Candrea] || it. *girone*.

925. Cunjura, vb. „entourer“ (Ps. Sch. XXI, 17; XXV, 6; XXXI, 10; XLVII, 13; XLVIII, 6; LVIII, 15; LXXXVII, 18; Coresi, Ps. LXXXVII. 18; Gaster; Teodorescu, P. pop. 620; Iarnik-Bîrseanu, Doine 191; Sevastos, Cint. 251; Gorovei, Cimil. 250) < CONGYRARE (Quicherat; CGL. V, 334) „tourner ensemble autour de qqn“; păstrarea lui -n- e datorită formelor accentuate pe prima silabă: *cóngyro* (cf. *cumpăra*); prezența lui u<Y e datorită influenței lui *jur*|| comp. it. *girare*; sard log. *birare*; vfr. *girer*;

prov. sp. port. *girar* < GYRARE „*încunjura* (*încanjura*) „entourer, environner, cerner, assiéger“; *încunjurător* „environnant“ (comp. sard log. *biradoržu*); *încunjurătură* „action d'entourer, détour“; *încanjur* „détour“.

926. Împrejura, vb. „entourer, faire le tour de...“ < IN-PERGYRARE (Peregr. Silviae, ed. Geyer, 410; Mulom. Chir. 406) || *împrejurare* „action d'entourer; circonstance“ || *împrejurași* „ceux qui entourent, voisins, assistants“ (Tiktin; Cantemir, Hron.; Iorga, Doc. Callim. ind.; Studii, VI, 46; VII, 130, 131, 332; Marian, Nunta 371, 388, 578; Sbiera, Col. 101, 106) || *†împrejurean* (Biblia 1688, Num. XXII, 4; Iorga, Studii, V, 482, 499; VI, 488; XIV, 157, 203, 295; Ștefulescu, Gorjul 315, 405) „circonvoisin“ || *împrejurime* „environ, alentour“.

927. JURA, vb. „jurer, prêter serment“ || ir. *ȝurā*; megl. *jurari*; ar. *ȝurare*.

Lat. JURARE..

Rtr. *gürer*; it. *giurare*; sard *giurare*; fr. *jurer*; prov. cat. sp. port. *jurar*.

Der.: vr. trans. *jurat* „conseiller municipal“ (înțelesul actual a fost luat din fr. *juré*); megl. *jurat*, ar. *ȝurat* „serment“ (it. *giurato*; vfr. *juré*) || ar. *ȝuratic* (Dâlametra) „serment“ || vr. trans. *jurui* „promettre, faire voeu de...“; *† juruită*, vr. trans. *juruință* „promesse, voeu“ || megl. *prijurari*; ar. (*s*)*priȝurare* „conjurer“ (comp. alb. *pərgroñi*).

928. Jurător (vr. bucov. trans.), adj. sb. m. „qui prête serment dans une affaire en litige“ (Marian, Sat. 113; Iarnik-Bîrseanu, Doine 440) < JURATORIUS,-UM (atestat numai ca adj. în Cod. Justin.).

929. Jurămînt, sb. n. „serment“ || megl. *jurămint* || < JURAMENTUM || rtr. *gürämänt*; it. *giuramento*; fr. *jurement*; prov. *juramen*; cat. *jurament*; sp. port. *juramento*.